

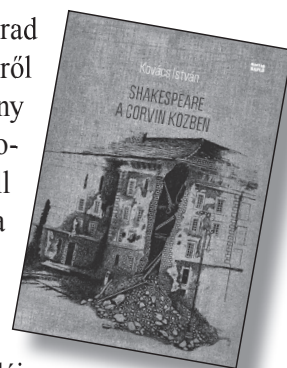
Hamlet benzinnel töltött koponyája Kovács István: *Shakespeare a Corvin közben*, Magyar Napló Kiadó, 2018.

Bevallom, ez idáig a Kovács István-költészet úgyszólván teljesen kiesett a látóteremből, illetve nem esett még oda be, s nemcsak költészete, élete sem volt előttem ismerős – leszámítva azt a tény, miszerint költői pályája a Kilencek költőcsoport tagjaként indult. Költészet és élet pedig összeforr, kiegészítik és értelmezik egymást, előttem pedig egy kétismeretlenes egyenlet, amelyhez szaporán meg kell találnom a megoldókulcsot.

Az egyenlet megoldása, vagyis a Kovács István költészetébe való értő bepillantás, életének vázlatos megismerése könnyű és hálás feladatnak bizonyult: a költészet itt maga az élet. Nem kell nyaktörő logikai akrobatamutatványokat végezni, hogy eljussak a titkos jelentésig, a gnózisig, nem kell a sorok közt olvasnom. Itt minden úgy van megírva, ahogy az a valóságban megtörtént. A *Shakespeare a Corvin közben* egy narratív dikciójú verseskötet, amely majdnem végig leíró-történetmesélő üzemmódban működik. És valóban működik. Kovács István világa számomra séta holdfényes nyári éjszakán egy észak-lengyelországi homokos fenyőerdőben, a tengerpart közelében, ahol csillogó metafora-borostyánokat lehet a homokból, a gyökerek közül felszedezgetni, csend van, de hallani a tenger zúgását a fák mögül. Olvasom, és megvillannak, sőt lepereregnek előttem élete emlékezetes epizódjai, a régmúltból és a jelenből egyaránt. Egy egész szövevényes – és néhol szomorú – családtörténet bontakozik ki a versekben; hol a szerző gyerekkorában járunk, hol pedig már az unokáját láthatjuk, amint bájosan küzd a nála nem sokkal kisebb cukkinivel. Másutt iskolai életképekbe pillanthatunk be. Kedvencem a nagy lélegzetű *A IV. c. balladája* című vers, amely Perényi tanár úr, gyerekkori magyartanára irodalomtanítási elveit ismerteti: „Meggyőződése szerint / a magyartanulás aranyfedezete / a könyvnélküli”, vagyis mindannyiunk mumusa: a memoriter. (Meg kell jegyezni, hogy nekem nem volt mumusom a memoriter, mert rendkívül könnyen és tartósan memorizáltam irodalmi szövegeket, de ezzel viszonylag egyedül voltam kortársaim körében, ezért feltételezem, hogy a többség nem szerette ezt a fajta tudáselsajátítást az iskolá-

ban.) „Sokatoknak csak annyi marad az irodalom, / amit most kívülről megtanultok» – mondta: / »Néhány név / és tíz-tizenkét vers! / Álmodtából felriasztva is / fújnotok kell őket...« / »Hibátlanul!« – suttogeta baljósan”. S aztán lassan kiderül, hogy a legfontosabb, ami valóban megmarad az emlékezetben, a fő-fő memoriter, az osztály balladája maga az osztálynévsor, az a huszon-egynéhány, ma ki tudja, merre járó, élő-haló srác. „A IV. c. balladáját, / Tanár úr, ha felhívna, / se tudnánk már hibátlanul elmondani. / Görhöny – halott. / És ugyanabban az évben hunyt el Jámbor is. / És Kajli, Pátrovics, Takács is meghaltak. / Fodorról, Tóthról, Vidárol pedig / évtizedek óta semmi hír, / ahogy Zóniról se. / Reméljük, élnek. / Mint ahogy mi is élünk. / De élünk bármédig is, / egyszer majd / néhány név lesz a ballada. / Aztán csak egy. / Végül már annyi sem. / Marad / az a tíz-tizenkét vers – / ifjúságunk könyvnélküli utóirata.”

Ha életrajzából nem tudnánk, hogy Kovács István történész és polonista, verseiből ez akkor is kiderülne: háborús-történelmi, illetve '56-os témájú költeményeiben személyiségének, hivatásának ez az oldala szólal meg. Személyes érintettségem okán különösen kedves számomra *Törzslapok* című verse, amelyben levéltári kutatást végez, s arról mesél, hogy százhatvanhét éves törzslapokat tanulmányozva különféle történelmi emlékek elevenednek meg a szeme előtt. Ezt magam is megtapasztaltam levéltári munkám során, bár én sokkal frissebb iratokkal dolgoztam: azok „csak” nyolcvan éve hevernek a porosodó polcokon, erős, csatos pányvakkal kartonok közé benyomorítva, laponként lepecsételve. Egy levél, amelyet 1941-ben adtak fel: fontos irat lehetett, egyenesen a Magyar Királyi Honvéd Főparancsnokságnak címezték, mégsem bontotta fel soha senki, bizonyára elsodorta a háború, mint a falevelet... Én nyitom ki most, 2019-ben. Ha ezt tudta volna a feladó, aki szintén rangos katonaeMBER volt, hogy haragudott volna! Hogy fontos küldeményét a főparancsnok sosem olvassa, hanem azt majd a harmadik évezredben vágja csak fel óvatosan, hogy meg ne sértse a vékony papírt, egy levéltári munkásné... „Obsitosok végtelenbe szóló útilevelén / elporladt a tinta, / kísért / a lúdtoll-hegytől sercenő idő, / a társtalanság fel-felboncolt csöndje.” Régi útleveleket böngészni, melyek gazdáiról

tudjuk, hogy rég halottak, különös szellemi kaland és időutazás. *Talány* című verse pedig, az időutazásnyomvonalat követve, egyenesen hátborzongató. Plasztikus leírást kapunk arról, miszerint 1914-ben, amikor az orosz hadsereg Galícia nagy részét elfoglalta, egy kozák század betört egy Duklai-hágóhoz közeli faluba. A honvédek megpróbálnak ellenállni, de századosukat legázolják a lovak. Amikor megkísérel felállni, „egy fiatal kozák borotvaéles saskájával suhintva / levágja fejét, / amelyet cirkuszi ügyességgel / még a levegőben elkap, / s hadizsákmányként magasba emelve / elvágta vele”. 1982 tavaszán a lengyel–csehszlovák határnál villanyoszlopásás közben találunk rá a munkások a csontvázra, a dögcédulája nincs meg, de a csatokból és gombokból első világháborús földi maradvány előbuklására következtek. A halál okára nem derül fény, mivel a holttesten nincsenek gránátszilánk-roncsolások. A koponya hiánya pedig azóta is megfajtatlan talány. (Mondjuk, ha én egy fej nélküli holttestet találnék, lenne ötletem a halál okára, főleg, ha egyéb sérülések nincsenek a torzón.)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc Kovács István kedvenc történelmi témáinak egyike. Több verse is megszólal '56-os témában, a kötetcímadó vers például: itt úgy állítja új megvilágításba a történelmi eseményeket, hogy Hamletet Budapestre helyezi, egyenesen a tűzfészekbe, ahol „jelre vár”, „benzinnel töltve koponyája”, amely a Molotov-koktélokot jelképezi. Kovács István takarékosan bánik a rímekkel, nem sok versében alkalmazza, de ahol igen, ott szép megoldások születnek. A kötetben haladva már várjuk a következő rímes verset, és ha jön, nem csalódunk, ahogy e költemény esetében sem: „Monológjával feltűnik / a lenni-vagy-nem-lenni tankja. / A mese-dráma véget ér... / Már lángol a halál vastapsa.” Merész képzettársítás a forradalmat egy színházi előadásba „csomagolni”, egészen különös fénytörést ad neki a reflektoros megvilágítás. Egy másik '56-os témájú verssel ismerősként találkoztam, mivel azt Zsille Gábor javaslatára tavaly felvettem az Irodalmi Jelen október 23-iki lírai összeállításába: ez az *Ezerkilencszázötvenhat* című, ötsoros strófákból építkező költemény. Itt a kisgyermek Kovács Istvánt lát-

hatjuk, amint 1956 decemberében Budáról gyalogol át Pestre nagyanyjához szaloncukorért; a szétlőtt házak, a tankok a Széna téren, a statáriumhirdető plakátok oly mélyen beégtek a gyermek emlékezetébe, úgy láttatja a megszállás utáni várost, mintha csak tegnap látta volna. „Hajóhintók... sírhalmok... / Temető a téren. / Fejfatorzók, virágok, / örökmécsgyertyalángok... / Lánctalpas lidércek.” Különös súlya van az események tükrében annak, hogy a gyermek, mindössze tizenegy évesen, ekkor vált kényszerűen felnőtté: „Tizenegy éves felnőtt... / Gyermekként ennyit élt. / Vonulok át Budáról / nagyanyám anyalához... / Földig pernyés az ég.” Igazán megrendítő, szép befejezés.

A legszebb, legletisztultabb vers a kötetben számomra a *Töredék az árvaságról* című mély, érett, szomorú költemény. Félrímes formában, tisztán csendő rímekkel, egyszerű, súlyos, mégis lírai könnyedségű, „tündérléptű” szavakkal festi fel élénk egy öregedő ember számvetését, keserűes emlékeit anyjáról, nagyanyjáról, a családi lelki örökségről. „Imádkozni nagymamám tanított, / Befektetve »a testi koporsóba«. / Félttem. Ő halt meg. S mindazok, kiket / Családi képén láttam egy csokorban. // Reméltem, hogy nincs közöttük anyám... / A hasadt tükör áttetszett a lepelen – / Összetörtem, hogy ne lássam meg őt, / Kit féltelmemben önzőn megszerettem.” Korábbi verseiből már kiderült, hogy kapcsolata édesanyjával rendkívül problémás volt, a gyermekkor korántsem volt felhőtlen a költő számára. Ezt a szálát varrja el ebben a költeményben, de a végkifejlet sem hoz megnyugvást, feloldást, hanem inkább beletörődő és elégikus a záró tónus – ha kortárs hangon fogalmaznánk, úgy is mondhatnánk, ez érfelvágásra sikerült: „Félttem, mi lesz, ha ő is eltűnik, / Mint annyian, kik értem lehajoltak. / Mondják, őket is elnyelte a köd... / Így édesgetnek magukhoz a holtak.” Olyan alkat vagyok, hogy szeretem az érfelvágós költészetet, főleg akkor, ha egészséges mennyiségben és arányban adagolják. A túl sok spleen homokra fut, unalmassá válik. Kovács István nagyon visszafogottan adagolja halálverseit. Ezért is van, hogy annyira hitelesen szólalnak meg.

Simon Adri